

**TERI
PRAČET**
ROMAN O DISKSVETU
POŠTAŠAVILI

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Terry Pratchett
GOING POSTAL

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2004

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

POŠTAŠAVILI

Prolog: devet hiljada godina ranije

Oko sveta su, podzemnim rekama, plovile flote mrtvih.

Gotovo niko nije znao za njih. Ipak, teoriju koja stoji iza toga lako je razumeti.

Ona glasi: more je, na kraju krajeva, po mnogo čemu naprosto kao neki vazduh u vlažnijem obliku. A zna se da je vazduh gušći što si niže, i razređeniji što više uzletiš. Kada brod bacan burom potone, on mora stići do dubine gde je voda taman dovoljno gusta da ga zaustavi; ne može dublje.

Ukratko, on prestane da tone i onda pluta na podvodnoj površini, daleko od oluje, ali visoko iznad okeanskog dna.

Tu vlada spokoj. Mrtvački spokoj.

Pojedini onesposobljeni brodovi imaju snast; neki čak i jedra. Mnogima je posada još upetljana u snast ili privezana za kormilo.

Svejedno, plovidba se nastavlja, besciljno, bez luke na vidiku, jer ispod površine okeana postoje struje, i tako mrtvi brodovi s kosturskim posadama plove oko sveta, iznad potopljenih gradova i između udavljenih planina, sve dok ih trulež i drvotočni podvodni crvi ne izjedu i oni se ne raspadnu.

Ponekad sidro padne skroz do tamnog, hladnog spokoja nepojmljivo dubokih podvodnih dolina, digne oblak mulja i naruši vekovnu tišinu.

Jedno je maltene pogodilo Anghamarada, koji je sedeo i gledao brodove kako plutaju i prolaze, visoko gore.

Sećao se toga, jer je to bilo jedino stvarno zanimljivo što mu se desilo za devet hiljada godina.

Prolog: mesec dana ranije

Škljockaši su obolevali od izvesne... boljke.

Ličila je na bolest poznatu kao „tropska groznica“, koja spopadne mornare kada im se, nakon višenedeljne bonace pod nemilosrdnim suncem, iznenada učini da je brod okružen zelenim poljima, i oni preskoče ogradu.

Škljockaši bi povremeno umislili kako mogu da lete.

Velike semaforske tornjeve delilo je po trinaestak kilometara, a kada ste na vrhu, nalazili biste se možda malo manje od pedeset metara iznad tla. Ako biste radili tamo gore predugo, i bez šešira, kako se pričalo, vaš toranj bi postao viši, najbliži toranj bliži, i možda biste pomislili da možete preskočiti s jednog na drugi, ili se provozati na nevidljivim porukama koje su poput susnežice klizile između njih; ili biste pomislili da ste i sami poruka. Možda je, govorili su neki, sve to samo poremećaj mozga izazvan vetrom u konopcima. Niko nije znao zasigurno. Ljudi koji kroče u vazduh na pedeset metara iznad zemlje retko kad posle imaju mnogo prilike da raspravljaju o tome.

Toranj se blago ljuljuškao na vetru, ali to je bilo u redu. U *ovom* tornju bilo je mnogo novoosmišljenih zezalica.

Skladištio je snagu vetra i tako pokretao mehanizme, gibao se umesto da se slomi, ponašao se više kao drvo nego kao tvrđava. Skoro ceo ste mogli sagraditi na zemlji i podići ga za sat vremena. Bio je skladan, bio je lep. I, zahvaljujući novom sistemu kapaka i svetala u boji, mogao je da šalje poruke do četiri puta brže od starih tornjeva.

Ako ništa, moći će čim srede nekoliko zaostalih problema...

Mladić se hitro uzverao na sam vrh tornja. Gotovo sve vreme se usput nalazio u sivoj jutarnjoj magli koja prijanja uza sve, a onda ga je obasjalo sunce, a magla se, poput mora, širila pod njim sve do obzorja.

Nije obraćao pažnju na krajolik. Nikad nije sanjao o letenju. Sanjao je o mehanizmima, o tome kako postići da nešto radi bolje nego ikad ranije.

Trenutno je hteo da ustanovi zašto se novi kapčani niz *opet* zaglavio. Podmazao je klizovode, proverio napon žica, a onda se jednim zamahom prebacio kroz vazduh da proveriti i same kapke. To nije trebalo raditi, ali svaki banderdžija je znao da se to ne može drugačije obaviti. U svakom slučaju, sasvim je bezbedno ako...

Začulo se *zvec*. On se osvrnu i vide kuku svog sigurnosnog užeta kako leži na platformi, vide senku, oseti užasan bol u prstima, začu vrisak i pade...

...kao sidro.

PRVO POGLAVLJE

Andeo

*U kom junaku biva uručen najveći dar: nada
– Žalobni sendvič sa slaninom – Sumorna
razmišljanja jednog dželata o smrtnoj kazni
– Nezaboravne poslednje reči – Naš junak umire –
Anđeli, razgovor o – Zašto nije preporučljivo davati
neprimerene ponude u vezi s metlama – Neočekivani
odlazak na jahanje – Svet oslobođen od poštenjačina
– Čovek u skokotrkju – Uvek postoji izbor*

Kažu da se, od pomisli na predstojeće vešanje sutra ujutru, um duboko usredsredi; nažalost, neizbežno se usredsredi upravo na činjenicu da će telo u kom se nalazi ujutru biti obešeno.

Zaljubljeni, premda ne naročito mudri roditelji nazvali su čoveka kom je sledovalo vešanje Vlaža fon Lipvig, ali on nije želeo da dalje sramoti ovo ime, ukoliko je to uopšte više bilo moguće, tako što bi dopustio da ga pod njim obese. Za svet u širem smislu, a naročito za onaj njegov delić koji nazivamo smrtnom presudom, on je bio Albert Spangler.

Okolnostima u kojima se našao pristupio je s vedrije strane i usredsredio se na mogućnost da *ne bude* obešen ujutru, a posebno na mogućnost da ukloni sav trošni malter oko kamena u ćelijskom zidu, i to kašikom. Posao je trajao već

pet nedelja, i od kašike mu je ostalo nešto nalik na turpiju za nokte. Na sreću, ovde niko nikad nije menjao posteljinu ili bi zatekao najteži dušek na svetu.

Trenutno je Vlaža bio zaokupljen jednim velikim i teškim kamenom, u koji je u nekom trenutku neko ukucio ogromnu alku, za koju je trebalo zakačiti okove.

Vlaža je seo licem prema zidu, šćepao je gvozdenu alku obema rukama, nogama se odupro o kamenove sa obe strane, i povukao.

Ramena su mu gorela i crvena izmaglica preplavila mu je vidno polje, ali kamen je iskliznuo napolje uz jedva čujno i nimalo prigodno zveckanje. Vlaža uspe da ga izvadi iz rupe i zaviri unutra.

S druge strane se nalazio još jedan kamen, a malter oko njega delovao je sumnjivo snažno i sveže.

Tik ispred njega ležala je nova kašika. Presijavala se.

Dok ju je razgledao, on iza leđa začu pljeskanje. Osvrnu se, žile mu zadrndaše u tihom akordu agonije, i on vide da ga kroz rešetke gleda nekoliko stražara.

„Alal vam *vera*, gospodine Spangleru!“, reče jedan. „Ron mi dođe pet dolara! *Rekao* sam mu da vi ne odustajete! Ovaj ne odustaje, rekoh ja!“

„Vi ste mi ovo smestili, a, gospodine Vilkinsone?“, zapita Vlaža slabašno, zagledan u odblesak svetlosti na kašici.

„Ma ne, nismo mi, gospodine. Lord Vetinari je naredio. On uvek zahteva da se osuđennicima pruži mogućnost slobode.“

„Slobode? Ali u onoj rupi je ogromna kamenčina!“

„Da, pa jeste, gospodine, da, to jeste“, reče čuvar. „To je samo *mogućnost*, razumete. Ne prava-pravcata slobodna sloboda. Ha, to bi bilo malko blesavo, a?“

„Pa, verovatno, da“, reče Vlaža. Nije rekao „gadovi jedni“. Čuvari su prema njemu postupali sasvim učtivo u proteklih šest nedelja, a on se uvek veoma trudio da se lepo slaže s ljudima. Išlo mu je izuzetno dobro. Ljubaznost i dopadljivost spadale su u alat njegovog zanata; u stvari, sačinjavale su skoro čitav alat.

Pored toga, ovi ljudi su imali močuge. Stoga oprezno, on dodade: „Poneko bi mogao pomisliti kako je ovo surovo, gospodine Vilkinsone.“

„Jeste, gospodine, pitali ga mi, gospodine, ali on kaže da nije. Kaže, to mu dođe kao...“, on nabra čelo, „radna tera-rap-pija, vežbice radi zdravlja, sprečavaju čamu i pružaju nam najviše od svih blaga, a to je Nada, gospodine.“

„Nada“, progundā Vlaža sumorno.

„Niste se valjda naljutili, gospodine?“

„Naljutio? Gospodine Vilkinsone, zašto bih se naljutio?“

„Nego, onaj prošli čova što je bio u ovoj ćeliji uspeo je da šmugne niz odvod, gospodine. Vrlo žgoljav. Krajnje okretan.“

Vlaža pogleda malenu rešetku u podu. Još u početku ju je bio izbacio iz računice.

„Vodi u reku?“, zapita.

Čuvar se iskezi. „*Pomislio* bi čovek, jelda? Baš se *uzrujao* kad smo ga upecali i izvukli napolje. Gospodine, baš mi je milo što ste se toliko posvetili ovome. Vaša upornost nam je svima služila za primer. Trpali svu prašinu u dušek? Baš oštroomno, baš uredno. Stvarno *čistunski*. Sve ste nas uveseljavali dok ste bili ovde. Eh da, gospođa Vilkinson kaže puno fala za korpu voća. Jako gospodski. Ima unutra čak i kumkvat!“

„Ma pustite to, gospodine Vilkinsone.“

„Upravnik zatvora se malko izjedao od zavisti zbog kumkvata jerbo je on dobio samo urme, ali ja mu reko': gospodine, korpa voća, to vam je kao život – dok ne skinete ananas s vrha, ne znate šta ima ispod. I on vam zahvaljuje.“

„Milo mi je što mu se dopalo, gospodine Vilkinsone“, reče Vlaža odsutno. Nekoliko ranijih stanodavki donosilo je poklone za „jadnog, zbunjenog dečka“, a Vlaža je uvek polagao na velikodušnost. U njegovom poslu, stil je sve i svja.

„Kad smo već tu negde, gospodine“, reče gospodin Vilkinson, „ja i momci smo se pitali da ne želite možda sad da olakšate dušu što se tiče položaja mesta gde se nalazi smešteno, da ne zavijamo u oblance, skrovište sveg tog silnog novca koji ste pokrali...?“

U zatvoru zavlada muk. Čak su i bubašvabe osluškivale.

„Ne, nipošto, gospodine Vilkinsone“, reče Vlaža glasno posle pristojne dramske pauze. On se pljesnu po džepu sakoa, diže jedan prst i namignu.

Čuvari uzvratit će kez.

„Gospodine, skroz-naskroz razumemo. Da sam na vašem mestu, gospodine, ja bi' se sad malko odmorio, pošto vas besimo za pola sata“, reče gospodin Vilkinson.

„A doručak ne dobijam?“

„Doručak je tek u sedam, gospodine“, reče čuvar prekorno. „Ali znate šta, napraviću vam sendvič sa slaninom, samo zato što ste vi u pitanju, gospodine Spangleru.“

A sada je bilo nekoliko minuta do zore, i njega su kratkim hodnikom doveli u sobicu ispod vešala. Vlaža shvati da posmatra samog sebe izdaleka, kao da neki deo njega

lebdi van tela, poput dečjeg balona spremnog da on, tako-reći, pusti kanap.

U sobicu je svetlost dopirala kroz procepe u podnožju vešala tamo gore, i ponajviše oko ivica velikih vrata u tavanici. Šarke pomenutih vrata pažljivo je podmazivao jedan čovek s kapuljačom.

Kad ugleda društvo kako stiže, on zastade i reče: „Dobro jutro, gospodine Spangleru.“ On usrdno zadiže kapuljaču. „Ja sam, gospodine, Danijel 'Jedan Cim' Truper. Gospodine, ja sam vaš današnji dželat. Ništa ne brinite, gospodine. Povešao sam desetine ljudi. Nećemo vas dugo zadržavati.“

„Dene, je l' istina da ako neko posle trećeg pokušaja ne umre na vešalima, dobija oprostaj?“ upita Vlaža dok je dželat pažljivo brisao ruke krpom.

„Čujem da jeste, gospodine, čujem da jeste. Ali ne zovu mene za džabe Jedan Cim, gospodine. Želi li gospodin danas crnu vreću?“

„Hoće li pomoći?“

„Pojedinci misle da s njom izgledaju kicoškije, gospodine. A i tako izbegnete iskolačene oči. Više se to radi zbog sveta, zapravo. A podosta ga se jutros skupilo. Juče u *Novostima* izašao fin članak o vama, ako mene pitate. I svi oni ljudi rekli kako ste fin mladić i sve to. Ovaj... gospodine, biste li mi potpisali konopac unapred? Mislim, posle neću imati priliku da vas pitam, pa jelda?“

„Da *potpišem konopac?*“, reče Vlaža.

„Jašta“, kaza dželat. „To vam dođe kao neki običaj. Mnogi kupuju te stare konopce. Kolekcionari posebnih interesovanja, što bi se reklo. Malo čudni, ali ima svakojakog sveta, pa jelda? Više вреди potpisan, razume se.“ On mahnu podebelim

užetom. „Imam naročito penkalo koje piše po kanapu. Po jedan potpis na svakih sedam-osam centimetara? Samo običan potpis, posveta nije potrebna. Meni to vredi para, gospodine. Bio bih vam vrlo zahvalan.“

„Toliko zahvalni da me ne biste obesili?“, zapita Vlaža i uze penkalo.

Zaorio se zadovoljan smeh. Gospodin Truper ga je gledao kako se potpisuje duž užeta i srećno je klimao glavom.

„Alal vam vera, gospodine, penziju mi potpisujete. Dobro... jesmo li svi spremni?“

„Ja nisam“, kaza Vlaža žurno, što izazva još sveopšteg veselja.

„Baš ste krvavi, gospodine Spangleru“, reče gospodin Wilkinson. „Neće biti isto bez vas, da vam pravo kažem.“

„Meni svakako neće“, reče Vlaža. Ovo su, još jednom, primili kao duhovitost britku poput rapira. Vlaža uzdahnu. „Vi stvarno mislite da ovo predupređuje zločin, gospodine Truperu?“, upita.

„Pa, sve zajedno uzev, ko bi to znao, pošto je teško naći dokaze o nepočinjenim zločinima“, reče dželat, pa još jednom prodrma vrata u tavanici. „Ali *pojedinačno* gledano, gospodine, čini mi se da je vrlo delotvorno.“

„Što znači?“, zapita Vlaža.

„Što znači da nikog nisam video ovde gore više nego jednom, gospodine. 'Oćemo li?“

Kada su se popeli napolje, na prohladan jutarnji vazduh, začu se žagor, praćen s nešto zviždanja, pa čak i malo pljeskanja. Čudni su ljudi. Ako ukradeš pet dolara, onda si sitan lopov. Ako ukradeš na hiljade dolara, ili si država ili junak.

Dok su čitali pun spisak njegovih zlodela, Vlaža je piljio preda se. Činilo mu se da ovo nekako *nije pošteno*, i on tu ništa nije mogao. Nikad nije nikoga ni čvrknuo po glavi. Nije čak ni vrata razvalio. *Jeste* obio pokoju bravu, ali bi uvek posle zaključao za sobom. Izuzev svih tih plenidbi, stečaja i iznenadnih nesolventnosti, šta je on tako *loše* uradio samo po sebi? Samo je premetao brojeve.

„Dosta je sveta došlo“, reče gospodin Truper, pa prebaci kraj konopca preko grede i pozabavi se čvorovima. „I dosta štampe. *Vešala za vas* sve prenose, naravno, i tu su *Novosti* i *Pseudopoliski glasnik*, verovatno zbog one banke što je tamo propala, a čujem da je došao i neko iz *Trgovca ravnice Sto*. Odličan finansijski podlistak – uvek bacim pogled na cene polovne užadi. Izgleda, gospodine, da vas mnogo ljudi želi mrtvog.“

Vlaža je bio svestan da se pri začelju gomile zaustavila jedna crna kočija. Na vratima nije bilo grba, osim ako znate tajnu, a to je da se grb lorda Vetinarija sastoji od samurnocrnog štita. Crno na crnom. Moralo se priznati: gad je imao stila...

„A? Šta?“, odvrati on kad ga neko podgurnu.

„Pitam imate li poslednje reči, gospodine Spangleru“, reče dželat. „Običaj tako nalaže. Da niste nešto smislili?“

„Nisam zapravo očekivao da ću umreti“, reče Vlaža. I to je bilo to. Sve do sada stvarno nije. Bio je siguran da će nešto iskrsnuti.

„Svaka vam je zlatna, gospodine“, reče gospodin Vilkinson. „Hoćemo li to da kažemo?“

Vlaža suzi oči. Zavesa na prozoru kočije trznu se u stranu. Vrata kočije se otvoriše. Nada, najveće od svih blaga, usudi se da zatreperi.

„Ne, nisu mi to *prave* poslednje reči“, kaza. „Ovaj... da razmislim...“

Iz kočije je izlazila sitna prilika činovničkog izgleda.

„Ovaj... ovo što sada radim nije tako rđavo kao... ovaj...“
Aha, sad sve ima kao nekog smisla. Vetinari je hteo da ga zastraši, to je to. Baš i liči na njega, prema onome što je Vlaža čuo. Dobiće pomilovanje!

„Ja... ovaj... ja...“

Tamo dole, činovnik se s mukom probijao kroz gužvu.

„Gospodine Spangleru, biste li mogli malo da ubrzate?“, reče dželat. „Što je pravo, pravo je.“

„Hoću da zvuči kako treba“, reče Vlaža oholo, gledajući činovnika kako s mukom zaobilazi jednog krupnog trola.

„Jeste, gospodine, ali sve ima granice“, reče dželat, kom je išlo na živce ovo kršenje pravila lepog ponašanja. „Inače biste mogli tako, ovaj, eh, sad, *danima!* Kratko i slatko, gospodine, to se traži.“

„Dobro de“, reče Spangler. „Ovaj... jao, *gle*, vidite onog čoveka tamo? Što vam maše?“

Dželat baci pogled naniže, ka činovniku, koji se jedva beše probio u prve redove.

„Nosim poruku od lorda Vetinarija“, viknu čovek.

„Nego šta!“, reče Vlaža.

„Kaže: požurite malo, odavno je svanulo!“, reče činovnik.

„Oh“, kaza Vlaža, zagledan u crnu kočiju. Pogani Vetinari ima isti smisao za humor kao i zatvorski čuvari.

„*Hajte*, gospodine Spangleru, nećete valjda da nagrabisim zbog vas?“, reče dželat i potapša ga po ramenu. „Samo nekoliko reči, i onda svi možemo lepo da živimo dalje. Izuzimajući ovde prisutnog, razume se.“

Dakle, to je *stvarno* bilo to. Na neki čudan način, osećao se slobodno. Više se nije morao plašiti šta bi ga najgore moglo snaći, jer ovo je bilo to, i bilo je pri kraju. Čuvar je bio u pravu. U životu moraš da prođeš pored ananasa, reče Vlaža sebi. Krupan je, bodljikav i džombast, ali možda su ispod breskve. Bio je to mit kog se valjalo držati u životu, i kao takav, trenutno je bio nadasve beskoristan.

„U tom slučaju“, reče Vlaža fon Lipvig, „preporučujem svoju dušu na čuvanje ma kom bogu koji uspe da je nađe.“

„Lepo“, reče dželat i povuče polugu.

Tako je umro Albert Spangler.

Uglavnom su se svi slagali da su mu poslednje reči bile valjane.

„Ah, gospodine Lipvig“, iz daljine reče jedan sve bliži glas. „Budni ste, vidim. I još živi – trenutno.“

Ova poslednja reč bila je malčice naglašena, iz čega je Vlaža zaključio kako trajanje tog 'trenutnog' u potpunosti zavisi od dobre volje govornika.

On otvori oči. Sedeo je u udobnoj stolici. Za pisaćim stolom preko puta, prstiju zamišljeno isprepletenih pred napućenim usnama, sedeo je Havelok, lord Vetinari, pod čijom je vrlo svojstvenom despotskom vlašću Ank-Morpork postao grad gde su, iz nekog razloga, svi želeli da žive.

Nekakvo prastaro životinjsko čulo stavilo je Vlaži do znanja da iza udobne stolice stoji još ljudi, i da bi, ukoliko on načini iznenadan pokret, sve zajedno moglo postati izuzetno neudobno. Ipak, oni nisu mogli biti tako užasni kao

njegov mršavi posmatrač u crnoj odori, čovek cepidlački uredne bradice i prstiju kao u kakvog pijaniste.

„Gospodine Lipvig, da vam pričam o anđelima?“, reče patricij prijatnim glasom. „Znam dve zanimljive činjenice o njima.“

Vlaža nešto progunda. Pred njim nije bilo očiglednih puteva za bekstvo, a osvrtnje nije dolazilo u obzir. Vrat ga je grozno bolelo.

„O, da. Obesili smo vas“, reče Vetinari. „Vešanje, to vam je vrlo precizna nauka. Gospodin Truper je majstor svog zanata. Kliznja i debljina užeta, da li je čvor *tu* ili *tamo*, odnos težine i dužine... ma, knjiga bi se mogla o tome napisati, bez sumnje. Obesili smo vas, koliko shvatam, tako da ste se našli za dlaku daleko od smrti. Samo stručnjak koji bi stajao tik pored vas to bi opazio, a u ovom slučaju, dotični stručnjak bio je naš prijatelj gospodin Truper. Ne, Albert Spangler je mrtav, gospodine Lipvig. Tri stotine ljudi zaklelo bi se da je videlo njegovu smrt.“ On se nagnu napred. „I stoga, prigodno, sada želim da popričam s vama o anđelima.“

Vlaža uspe nešto da progunda.

„Prva zanimljiva stavka kada je reč o anđelima, gospodine Lipvig, jeste da se ponekad, veoma retko, u nekom trenutku čovekove karijere, kada on od života napravi tako grozan i zapetljan rusvaj da smrt deluje kao jedino razumno rešenje, pred njim pojavi anđeo, ili, trebalo bi da kažem, *javi* mu se anđeo i ponudi mu priliku da se vrati u trenutak kada je sve pošlo naopako, i da ovog puta postupi kako treba. Gospodine Lipvig, voleo bih da me posmatrate kao... anđela.“

Vlaža se zapilji. Osetio je kako se konopac naglo zategao, kako ga je omča pridavila! Preplavilo ga je crnilo! *Umro* je!

„Nudim vam posao, gospodine Lipvig. Albert Spangler je sahranjen, ali gospodina Lipviga čeka *budućnost*. Mogla bi, razume se, biti izuzetno kratka, ukoliko se on postavi glupo. Nudim vam posao, gospodine Lipvig. Rad, za platu. Razumem da vama ova zamisao možda nije poznata.“

Samo kao izvestan vid pakla, pomisli Vlaža.

„U pitanju je mesto glavnog i odgovornog upravnika Ankmorporške pošte.“

Vlaža je i dalje piljio.

„Ako smem da dodam, gospodine Lipvig, iza vas se nalaze vrata. Ako u bilo kom trenutku ovog razgovora osetite želju da odete, treba samo da kročite kroz njih, i ja vam se nikad više neću obratiti.“

Vlaža je zaveo ovo pod oznakom „krajnje sumnjivo“.

„Da nastavim: posao, gospodine Lipvig, podrazumeva obnovu gradske poštanske službe, upravljanje njome, pripremanje međunarodnih pošiljaka, vođenje računa o poštanskom imetku i tako dalje, i tako dalje...“

„Ako mi nabijete metlu u dupe, verovatno bih mogao i da čistim podove“, reče neki glas. Vlaža shvati da je njegov. U glavi mu je vladao metež. Potresla ga je činjenica da je onaj svet u stvari ovaj svet.

Lord Vetinari mu uputi dug, dug pogled.

„Pa, ako želite“, reče i okrenu se činovniku koji se motao u blizini. „Drumknote, ima li nastojnica ostavu za metle na ovom spratu, znaš li?“

„O, da, vaše gospodstvo“, reče činovnik. „Da odem...“

„Šalio sam se!“, prasnu Vlaža.

„O, izvinite, nisam razumeo“, reče lord Vetinari i okrenu se Vlaži. „Budite ljubazni pa me obavestite ako opet osetite poriv da se našalite.“

„Čujte“, reče Vlaža, „ne znam šta se ovde događa, ali ja ne znam *ništa* o raznošenju pošte!“

„Gospodine Lipvig, jutros niste imali nikakvo iskustvo u umiranju, a ipak bi se, da se ja nisam umešao, svejedno ispostavilo da vam *sjajno* ide od ruke“, reče lord Vetinari oštro. „To vam samo govori: ne znate dok ne probate.“

„Ali kada ste me osudili...“

Vetinari diže bledu šaku. „O?“

Vlažin mozak, konačno svestan da treba malo da poradi na ovome, umeša se i odgovori: „Ovaj... kad ste... osudili... Alberta Spanglera...“

„Bravo. Izvolite dalje.“

„...rekli ste da je rođen da bude zločinac, da mu je varanje životni poziv, da je okoreli lažov, izvitopereni genije i nipošto čovek od poverenja!“

„Gospodine Lipvig, prihvatate li moju ponudu?“, zapita Vetinari oštro.

Vlaža ga pogleda. „Izvinite“, reče i ustade, „samo nešto da proverim.“

Iza stolice su mu stajala dvojica u crnom. Nije to bila naročito uglađena crnina, više kao crnina koju nose ljudi koji prosto ne vole kad im se vide fleke. Sve dok ih ne pogledate u oči, pomalo liče na činovnike.

Pomakli su se u stranu dok je Vlaža prilazio vratima smeštenim na obećanom mestu. Otvorio ih je vrlo pažljivo. Tamo nije bilo ničega, uključujući i pod. U stilu čoveka koji bi da

oproba svaku mogućnost, on iz džepa izvuče ostatak kašike i ispusti je. Poprilično je potrajalo dok nije začuo *zvec*.

Onda se vratio do stolice i seo.

„Mogućnost slobode?“, zapita.

„Upravo tako“, reče lord Vetinari. „Uvek postoji izbor.“

„Mislite... mogao bih izabrati sigurnu smrt?“

„Izbor, svejedno“, kaza Vetinari. „Ili možda druga mogućnost. Vidite, ja *verujem* u slobodu, gospodine Lipvig. To važi za retko koga, iako se ljudi, naravno, ne bi složili. I nekakva praktična definicija slobode ne bi bila potpuna bez slobode da snosimo posledice. Zapravo, na toj se slobodi zasnivaju sve ostale. Elem... prihvatate li posao? Niko vas neće prepoznati, siguran sam. Vas, izgleda, nikad niko ne prepozna.“

Vlaža slegnu ramenima. „Pa dobro, ajde. Naravno, prihvatam kao rođeni zločinac, okoreli lažov, varalica i izvitopereni genije koji nipošto nije od poverenja.“

„Bajno! Dobro došli u državnu službu!“, reče lord Vetinari i pruži mu ruku. „Ponosim se svojom sposobnošću da izaberem prave ljude. Plata je dvadeset dolara nedeljno i, ako se ne varam, glavni i odgovorni upravnik Pošte ima pravo da koristi stančić u glavnoj zgradi. Čujem da je u igri i nekakva kapa. Očekujem redovne izveštaje. Prijatan vam dan.“

On pogleda naniže, u dokumentaciju. Diže pogled.

„Čini se da ste još tu, glavni i odgovorni upravniče Pošte?“

„I to je *to*?“, zapita Vlaža zgranuto. „Jednog trenu me besite, sledećeg me zapošljavate?“

„Da vidimo... jeste, mislim da je tako. A, ne. Naravno. Drumknote, daj gospodinu Lipvigu ključeve.“

Činovník stupi napred, pruži Vlaži ogroman, zarđao svežanj ključeva i gurnu ka njemu otvorenu fasciklu. „Ovde potpišite, molim, upravniče“, reče.

Čekaj malo, pomisli Vlaža, ovo je samo jedan grad. Ima kapiju. Sa svih strana je okružen raznoraznim pravcima za bekstvo. Zar je bitno šta potpisujem?

„Svakako“, reče i naškraba ime.

„Pravo ime, molim lepo“, reč lord Vetinari, ne dižući pogled s pisaćeg stola. „Drumknote, kako se potpisao?“

Činovník izvi vrat. „Ovaj... kao Etel Guja, vaše gospodstvo, koliko mogu da razaznam.“

„Probajte da se usredsredite, gospodine Lipvig“, reče Vetinari umorno, i dalje, kako se činilo, iščitavajući dokumentaciju.

Vlaža se opet potpisa. Na kraju krajeva, gledano na duge staze, kakve veze ima? A staze će svakako biti duge, samo ako nađe konja.

„Ostaje nam jedino da vam odredimo nadzornika za uslovnu slobodu“, reče lord Vetinari, još zadubljen u papire pred sobom.

„Nadzornika za uslovnu slobodu?“

„Jeste. Nisam toliko glup, gospodine Lipvig. Čekaće vas pred zgradom Pošte za deset minuta. Prijatno.“

Kada je Vlaža otišao, Drumknot se učtivo nakašlja i reče: „Mislite da će otići onamo, vaše gospodstvo?“

„Uvek moramo uzimati u obzir sklop ličnosti pojedinca“, reče Vetinari, ispravljajući pravopisne greške u nekom zvaničnom izveštaju. „Ja to stalno radim, a ti, Drumknote, nažalost, ne baš uvek. Eto zato ti je odneo olovku.“

Uvek budi brz. Nikad ne znaš šta te sustiže.

Deset minuta kasnije Vlaža je bio već podaleko van grada. *Kupio* je konja, čega se donekle stideo, ali brzina je bila ključna, a on je imao vremena samo da dograbi jedan štek za slučaj nužde iz tajnog skrovišta i na sniženju kupi mršavu, staru ragu u Hobsonovom štalskom prostoru za iznajmljivanje. Ako ništa, bar razjareni građani neće zvati stražu.

Niko ga nije dirao. Niko ga nije ni pogledao; niko nikad i nije. Gradska kapija zaista je bila otvorena širom. Pred njim je, puna raznoraznih mogućnosti, ležala ravnica. A on je umeo ništa da pretvori u nešto. U prvoj varošici u koju je stigao, na primer, uz pomoć nekoliko smicalica i sastojaka doterao je ragu, pa je sada vredela dvostruko više nego što je za nju dao, makar na dvadesetak minuta ili dok ne počne kiša. Dvadeset minuta je dovoljno da proda životinju i, uz malo sreće, nađe boljeg konja, za mrvicu vrednijeg nego što traže za njega. U sledećoj varoši će ponoviti ovo, i za tri dana, možda četiri, imaće konja kog još i vredi posedovati.

Ipak, to će biti tek sporedna tačka ove izvedbe, čisto da ne ispadne sasvim iz štosu. U postavi kaputa nosio je ušivena tri gotovo dijamantska prstena, jedan pravi u tajnom džepu u rukavu, i skoro zlatan dolar lukavo ušiven u okovratnik. Njemu je ovo bilo isto što i čekić stolaru. Primitivne alatke, ali taman dovoljne da se vrati u igru.

„Ne možeš prevariti poštenog čoveka“, kaže poslovica; uglavnom je citiraju oni koji unosno zarađuju varanjem poštenih ljudi. Vlaža to svejedno nikad nije pokušao, barem koliko je znao. Ako zapravo prevariš poštenog čoveka, on

se uglavnom požali mesnoj straži, a u današnje vreme stražu je sve teže potplatiti. Varanje nepoštenih ljudi mnogo je bezbednije, a nekako je i više sportski. I, naravno, ima ih daleko više. Skoro da ih i ne moraš tražiti.

Pola sata nakon što je stigao u varoš Hapli, odakle je veliki grad bio tek dimni toranj na obzorju, sumorno je sedeo pred gostionicom, i na svetu nije imao ništa izuzev pravog dijamantskog prstena vrednog sto dolara i silne nužde da stigne kući, u Genuu, gde mu jadna, ostarela majka umire od mušičavila. Jedanaest minuta kasnije, strpljivo je stajao ispred zlatare u kojoj je zlatar govorio jednom bolećivom građaninu kako prsten, koji je stranac spreman da proda za dvadeset dolara, u stvari vredi sedamdeset i pet (mora ju i zlatari od nečega živeti). I trideset pet minuta kasnije izjahao je odatle na boljem konju, s pet dolara u džepu, a za sobom je ostavio bolećivog građanina da likuje; iako je bio dovoljno bistar da pažljivo motri na Vlažine ruke, upravo se spremao da se vrati u zlataru i proba da za sedamdeset i pet dolara proda sjajni mesingani prsten sa staklenim draguljem, sigurno vredan bar pedeset penija.

Svet je bio blagosloveno pošteđen poštenjačina, i zanosno pun ljudi koji misle da umeju razlikovati poštenog čoveka od varalice.

On se potapša po džepu sakoa. Zatvorski čuvari su mu uzeli mapu, naravno, verovatno dok je bio zauzet smrću. Bila je to valjana mapa, i dok je budu proučavali, gospodin Wilkinson i njegovi pajtosi svašta će naučiti o dešifrovanju, geografiji i prepredenoj kartografiji. Neće pomoću nje, međutim, saznati gde leži sto pedeset hiljada ankmorporških dolara u različitim valutama, pošto je mapa bila krajnja

i krajnje zapetljana izmišljotina. Svejedno, Vlaži je bilo toplo oko srca od krasnog osećaja da će, jedno izvesno vreme, oni posedovati najveće blago na svetu, a to je Nada.

Svako ko se naprosto *ne seća* gde je sakrio ogromno bogatstvo i zaslužuje da ga izgubi, po Vlažinom mišljenju. Za sada je morao da se drži podalje od njega, no imao je čemu da se raduje ubuduće...

Vlaža se nije potrudio ni da obrati pažnju na ime sledeće varoši. U njoj je postojala gostionica, i to je bilo dovoljno. Uzeo je sobu s pogledom na slabo prometno sokače, uverio se da se prozor lako otvara, pojeo pristojan obrok i rano otišao na spavanje.

Uopšte nije loše, pomisli on. Tog jutra je bio na vešalima, sa odistinskom omčom oko odistinskog vrata, a večeras je opet u igri. Sada samo treba ponovo da pusti bradu i da ne zalazi u Ank-Morpork šest meseci. Ili možda čak tri.

Vlaža je imao dara. Takođe je stekao i mnoštvo veština, i usvojio ih tako stopostotno da su mu postale druga priroda. *Naučio* je da bude prijazan prema ljudima, ali zahvaljujući nekakvoj genetskoj odlici, lako su ga zaboravljali. Imao je dara da ne bude primećen, da bude čovek gomile. Bilo ga je teško opisati. Odlikovao se rečju „otprilike“. Imao je otprilike dvadeset ili trideset godina. U stražarskim izveštajima širom kontinenta bio je visok otprilike između sto sedamdeset pet i sto osamdeset pet centimetara, kosa mu je bila otprilike svih nijansi od smeđe do plave, a nedostatak istaknutih crta obuhvatao je čitavo lice. Bio je otprilike... prosečan. Ljudi su pamtili *dodatke*, naočare i brkove i slično, pa je uvek nosio sa sobom lepu zbirku i jednih i drugih.

Pamtili su imena i osobeno ponašanje. I jednog i drugog je imao u količinama.

Ah da, a pamtili su i da su bili bogatiji pre nego što su sreli njega.

U tri ujutru, vrata mu se s treskom otvoriše. Bio je to istinski tresak; parčići drveta zadobovaše po zidu. No Vlaža je već bio van kreveta i bacio se ka prozoru pre nego što je i prvi iver pao na pod. Učinio je to mahinalno; razmišljanje tu nije igralo nikakvu ulogu. Pored toga, pre nego što je legao, proverio je: napolju se nalazila bačva vode u koju će se dočekati pri padu.

Sada je nije bilo.

Ma ko da ju je ukrao, međutim, nije ukrao tlo ispod nje, i Vlaža se dočekao na njega tako što je uganuo članak.

On se uspravi, tiho ječeći, i odskakuta uličicom, pridržavajući se za zid. Gostionička štala se nalazila straga; trebalo je samo da se uspenra na konja, bilo kog konja...

„Gospodine Lipviž?“, riknu jedan *krupan* glas.

O, bogovi, to je neki trol, *zvučao* je kao trol, i to velik; Vlaža nije znao da ih ima ovde, van grada...

„Ne Možete Pobeći I Ne Možete Se Sakriti, Gospodine Lipviž!“

Čekaj, čekaj, on ovde *nikom* nije pominjao svoje pravo ime, pa je l' tako? Ipak, sve ovo razmišljanje odvijalo se negde u pozadini. Jure ga, dakle izgubiće se odatle trkom. Ili skokotrkom.

Kad je stigao do stražnje štalske kapije, on se usudi da se osvrne. U njegovoj sobi nešto se sjajilo crveno. Neće valjda spaliti kuću zbog nekoliko dolara? Kakva glupost! Ako ti uvale dobar lažnjak, preprodaš ga nekoj drugoj naivčini

što pre možeš, valjda to svako zna? Nekim ljudima stvarno nema pomoći.

Konj mu je bio sam u štali, i nije delovao naročito radošno što ga vidi. Skakućući na jednoj nozi, on mu nabaci uzde. Nije imalo smisla mučiti se oko sedla. Umeo je da jaše i bez sedla. Majku mu, pa jednom je jahao i bez pantalona, ali na sreću se, zahvaljujući katranu i perju, bio zalepio za konja. Bio je svetski prvak u žurnim odlascima iz gradova.

On krenu da izvede konja iz štale i začu nekakvo *zvec*.

Pogleda dole, pa nogom razgrnu slamu.

Jedna otvorenožuta šipka spajala je dva kratka lanca s pričvršćenim žutim okovima: po jednim za svaku prednju nogu. Konj bi mogao otići nekuda jedino isto onako kao i on sam: skakućući.

Zaplenili ga. Prokletinje su ga *zaplenile*...

„Uja, Gospodine Lipppppviz!“ Glas se zaori štalskim dvorištem. „Hoćete Li Da Čujete Kako Glase *Pravila*, Gospodine Lipviz?“

Očajnički se osvrtao. Ništa se ovde nije moglo upotrebiti kao oružje, a i svejedno, od oružja mu je bilo nelagodno, pa ga zato nikad nije ni nosio. Oružje je previše dizalo početni ulog. Mnogo je bolje osloniti se na svoj dar za izvlačenje iz kojekakvih škripaca razgovorom, izazivanje zabune i, ako to ne uspe, cipele valjanih đonova i povik u stilu: „Gle, šta je ono tamo?“

Ipak, imao je nepogrešiv osećaj da bi mogao da priča koliko god mu drago, ali ga niko ovde neće slušati. A što se žurnog odlaska tiče, prosto će morati da se osloni na skakutanje.

U uglu *jesu* stajale dvorišna metla i drvena kofa za zob. On strpa pod mišku onaj kraj metle gde je bilo pruće, kao

štaku, i dohvati kofu za dršku; teški koraci zatreskaše prema štalskim vratima. Kada se vrata otvoriše, on iz sve snage zamahnu kofom i oseti da se raspukla. Vazduh se ispuni iverjem. Časak kasnije začu se udarac teškog tela o zemlju.

Vlaža skoknu preko njega i, nesiguran na nogama, zaroni u tamu.

Nešto čvrsto i snažno kao okov sklopi mu se oko zdravog gležnja na nozi. Načas je visio s metle, a onda se sruči na tlo.

„Prema Vama Gajim Isključivo Prijazna Osećanja, Gospodine Lipviž!“, zagrme glas vedro.

Vlaža zastenja. Metlu mora da su držali za ukras, pošto je očigledno nisu baš mnogo upotrebljavali za ono što se nagomilalo po štalskom dvorištu. S vedrije strane, to je značilo da je pao u nešto mekano. S manje vedre strane, to je značilo da je pao u nešto mekano.

Neko dohvati punu šaku njegovog kaputa i diže ga iz balege.

„Dižite Se, Gospodine Lipviž!“

„Izgovara se Lipvig, mamlaze“, jauknu on. „Sa 'g', ne sa 'ž.'“

„Digite Se, Gospodine Lipvig!“, reče gromki glas i neko mu tutnu metlu/štaku pod mišku.

„Šta si ti, koji moj?“, procedi Lipvig.

„Ja Sam Vam Nadzornik Za Uslovnu, Gospodine Lipvig!“

Vlaža se nekako okrenu i pogleda naviše, pa opet naviše, u lice čoveka od kolača s dva užarena crvena oka. Kada je ovaj progovorio, kroz usta mu se nazirao pakao.

„Golem? Ti si prokletinja od *golema*?“

Stvor ga dohvati jednom rukom i prebaci ga preko ramena. Sagnuo se i ušao u štalu; viseći naopačke, nosa nabijenog

uz telo od terakote, Vlaža shvati da ovaj drugom rukom diže i konja. Začu se kratko rzanje.

„Moramo Da Požurimo, Gospodine Lipvig! Treba Da Ste Kod Lorda Vetinarija U Osam! I Na Poslu Do Devet!“

Vlaža zastenja.

„Ah, gospodine *Lipvig*. Nažalost, opet se susrećemo“, reče lord Vetinari.

Bilo je osam ujutru. Vlaža se klatio na nogama. Gležanj mu je bio bolje, ali to je bio jedini deo njega koji se tako osećao.

„Ovo čudo je hodalo cele noći!“, reče. „Cele noći, majku mu! Nosilo je i konja!“

„De, *sedite*, gospodine Lipvig“, reče Vetinari, pa diže pogled sa stola i umorno pokaza na stolicu. „Inače, 'ono' je 'on'. U ovom slučaju, počasna zamenica, razume se, ali gajim velike nade za gospodina Pumpu.“

Vlaža vide odsjaj na zidovima; iza njega, golem se osmehnuo.

Vetinari opet pogleda u sto; Vlaža kao da ga trenutno više nije zanimao. Najveći deo stola zauzimala je kamena tabla. Prekrivale su je izrezbarene figurice patuljaka i trolova. Ličilo je na nekakvu igru.

„*Gospodin* Pumpa?“, reče Vlaža.

„M?“, kaza Vetinari, pa nakrivi glavu i pogleda tablu iz malo drugačijeg ugla.

Vlaža se nagnu ka patriciju i pokaza palcem na golema.

„*To tu je*“, reče, „*gospodin* Pumpa?“

„Ne“, kaza lord Vetinari, pa se i sam nagnu napred, odjednom potpuno i vrlo neprijatno usredsređen na Vlažu. „*On*